

תוכן עניינים

1. מבוא 3
2. הפרטה כתופעה כלל עולמית 5
3. הפרטה של שירותי הרווחה בישראל,
תוצאותיה והשלכותיה בראי זכויות העובדים 10
4. מאפייניה והשלכותיה של ההפרטה בארה"ב 18
5. סיכום 21

1. מבוא

משנות התשעים ישראל, כמו מדינות מערביות אחרות, עוברת תהליך של הפרטה (privatization). ההפרטה מוגדרת כהעברת נכסים מבעלות ציבורית לבעלות פרטית. מדובר בתהליך שבו ייצור מוצרים ומתן שירותים מוצא מהמגזר הממשלתי ומועבר לגורמים חיצוניים. הדבר נעשה בדרכים שונות: החל ממכירה פומבית של מניות של מפעל שהיה בעבר בבעלות הממשלה ועד לשימוש בעסקים פרטיים כדי לבצע עבודה ממשלתית לפי חוזה.

תומכי ההפרטה טוענים כי להפרטה יתרונות רבים, בראש ובראשונה בהגברת היעילות הכלכלית של המשק. בנוסף, ההפרטה אמורה להביא להשגת יעדים נוספים כגון הקטנת מעורבות הממשלה בקבלת החלטות כלכליות, הרחבת מספר בעלים על נכסים כלכליים ועוד, שלכל אותם היעדים יש השלכות חיוביות על צמיחה וחלוקת העושר.

יחד עם זאת, כפי שמציין ד"ר אמיר פז-פוקס במאמרו **עובדים בעידן של הפרטה**¹, כאשר מבקשים לבחון את השפעת ההפרטה על שוק העבודה, מסתבר כי רוב הספרות על הפרטה בישראל מתייחסת בעיקר לשיקולים הכלכליים שבהפרטה, כאשר מקומן של ההשלכות על העובדים ועל ארגוני העובדים מוסט לשולי השיח.

זאת כאשר ניכרת, לטענת ד"ר פז-פוקס, השלכה שלילית משמעותית על ביטחונם התעסוקתי של עובדים במקרים רבים של מכירת חברות ממשלתיות. הדבר מסכן את מעמדם ואת כוחם של ארגוני העובדים; הוא עלול להשפיע לרעה על שכר ועל תנאי העבודה של עובדים נוכחיים, של עובדים עתידיים ושל פנסיונרים של המפעל. בנוסף, להפרטה השפעה על מצבם של מיעוטים ושל נשים בשוק העבודה. למעשה, מדיניות עקבית של הפרטה תביא לשינוי המבנה של יחסי העבודה במגוון של נושאים².

המצב עוד יותר חמור כאשר מדובר בהפרטה בדרך של מיקור חוץ (outsourcing). מיקור חוץ הוא תהליך שבו מועבר ביצוע של פעילות פנימית של גוף ממשלתי או ציבורי לגורם חיצוני, וזאת על פי הסכם בין הממשלה לקבלן השירות.

במקרה זה מדובר בהפרטה של המשאב האנושי שמתבצעת באחת משתי דרכים: העסקת עובדי קבלן כח אדם בתפקידי הליבה של השירות הציבורי, כאשר אותו הקבלן משמש כמתווך והינו המעביד הרשמי של עובדים אלו; או תוך הוצאת פונקציות מסוימות (ניקיון, שמירה, מחשוב ועוד) מידי עובדי המדינה על ידי התקשרות חוזיות עם חברות פרטיות חיצוניות שמספקות שירותים אלה. כפי שמציין ד"ר פז-פוקס, בשנים האחרונות, ככל שמדובר במיקור חוץ מטעם שירות המדינה, השאיפה הינה לצמצם את היקף

¹ אמיר פז-פוקס "עובדים בעידן של הפרטה" בתוך **אחריות המדינה, גבולות ההפרטה וסוגיית הרגולציה**
http://hazan.kibbutz.org.il/hafrata/amir_paz_fuchs - feb 2012.pdf
² שם, בעמ' 2.

ההעסקה בדרך של קבלני כח אדם ולהרחיב מיקור חוץ בדרך של קבלני שירות. וחשוב להדגיש כי למיקור חוץ השלכות לא מבוטלות על מעמדם של העובדים ועל ליחסי העבודה בתחום השירות הציבורי³.

מטרתה של עבודה זו היא לבחון את השלכות ההפרטה על זכויות העובדים, וזאת תוך התמקדות בענף ספציפי ובולט – הפרטה בשירותי הרווחה וכתוצאה מכך פגיעה במעמד ובזכויות של העובדים הסוציאליים.

כפי שמציינות עידית וייס-גל ודפנה בירגר במאמרן **הבדלים בין עובדים סוציאליים בארגונים שונים (ממשלתיים, מלכ"רים ועסקיים) בתנאי עבודה, קונפליקט רווח-רווחה, השקעה בעובד ושביעות רצון – מחקר גישוש**⁴, מדיניות ההפרטה החלקית בתחום מתן שירותי הרווחה האישיים הינה נושא של שיח ציבורי ואקדמי רב שנתי, כאשר במסגרתו הועלו שאלות רבות בעניין ממדי ההפרטה, צורותיה, תחומיה, נימוקים בעד או נגד, משמעויותיה או השלכותיה על הציבור ועוד. ואולם, באופן מוגבל מאוד נבחנה שאלת השפעת ההפרטה על העובדים הסוציאליים המועסקים באותם גופים שמספקים שירותי רווחה אישיים.

מדיניות עקבית של ההפרטה ומעבר מתן שירותי הרווחה האישיים למיקור חוץ הביאה לכך שבשנים האחרונות ניכר גידול ממשי בשיעור העובדים הסוציאליים המועסקים באותם ארגונים (ללא כוונת רווח או למטרת רווח) שאיתם נערכים ההסכמים למתן שירותים אלו. כתוצאה של הליך ההפרטה הפכה מערכת שירותי הרווחה האישיים לזירה שבה פועלים שחקנים רבים: משרדי ממשלה, מחלקות רווחה מקומיות, עמותות, ארגונים עסקיים וכדו'. בין כל הגופים האלה מערכת מורכבת של יחסים, כאשר שמירה על זכויות העובדים בוודאי שלא הנושא המרכזי בה.

בעוד שעובדים סוציאליים נדרשים לשמור על הסטנדרטים הגבוהים של שירותי הרווחה ובעוד ששאלת איכות שירותי הרווחה לאחר ההפרטה זכתה לתשומת לב של הציבור הרחב והמלומדים, שאלת השפעת ההפרטה על מסגרת העסקה ותנאי העסקה של העובדים הסוציאליים נשארה בשולי השיח על אף חשיבותה⁵.

במסגרת העבודה תינתן סקירה כללית על תופעת ההפרטה, מאפייניה והשלכותיה, תוך התמקדות בהשלכותיה על שוק העבודה וזכויות העובדים. במהלך הדיון, לצורך המחשה, נתייחס בהרחבה להפרטת שירותי הרווחה בישראל בדרך של הוצאתם למיקור חוץ ונצביע על השלכות של מהלך זה על זכויותיהם של עובדים סוציאליים כעובדים שכירים.

³ שם, בעמ' 2.

⁴ עידית וייס-גל ודפנה בירגר, **הבדלים בין עובדים סוציאליים בארגונים שונים (ממשלתיים, מלכ"רים ועסקיים) בתנאי עבודה, קונפליקט רווח-רווחה, השקעה בעובד ושביעות רצון – מחקר גישוש** ביטחון סוציאלי, גיליון 90 (תשע"ג, דצמבר 2012): שירותי הרווחה במאה ה-21, עמ' 189-220, פורסם באתר המוסד לביטוח לאומי:

https://www.btl.gov.il/Publications/Social_Security/bitahon90/Pages/udit.aspx

⁵ שם, בעמ' 190.

